

Жуш келмисиз, азиз дустилар! ЖУСАРДЭЧНА ЗАПРАШАЕМ!

Дні работы IV з'езду — гэта не толькі пленарныя пасяджэнні, але і сустрэчы сіброў, гутаркі налег па піру. Фотакарэспандэнт І. Дзюмін сфа- таграфавалі адзін з такіх момантаў: сіброўскае сустрэчы беларускіх і узбекскіх літаратараў—дэлегатаў і гасцяў пісьменніцкага форуму, якія дабыліся ў пастарастава Савета Міністраў БССР пр- Зіева на правах: Сарвар Азімаў, Андрэй Макаенка, сакратар ЦК КПС С. П.

латовіч, Іван Шамякін, сакратар ЦК КП Узбекістана Р. Мішанаў, Вахід За- хідаў, Мірмухсин, Каміль Ішан, Іван Мелев, Рамз Бабаджан, Хамід Гулям, Рахмат Файзі, Дзіза Каюмаў, Ібрагім Рахімаў, Яніс Брыль, Назір Сафарав, Максім Танк, Уйгун, Настусь Кірзена, Алісей Кулакоўскі. Наперадзе — сіброў сустрэчы на беларускай зямлі ў дні Да- няды узбекскай літаратуры і мастацтва ў нашай рэспубліцы.

І ДУЧЫ насустрач гістарычнай даце — 50-годдзю Савецкай улады, мы законна ганарымся вялікімі дасягненнямі, гераічнай працай нашага народа. Узбекістан сёння — гэта каскады электрастанцый, хімічныя і тэхнічныя гіганты, унікальныя машынабудавальныя прадпрыемствы, вядомыя ўсюду свету заводы, якія вырабляюць складанае абсталяванне і прыборы, кладыравыя металы і прыроднае газу. Узбекістан сёння — прызыны краі блага злата — баваючы.

ДЗЕЦІШЧА КАСТРЫЧНІКА

Каміль ІШАН,
старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў Узбекістана

Ва узбекскай літаратуры ваенных гадоў асабліва хутка развіваецца гістарычны жанр. Лепшым творам гэтага жанру з'яўляецца раман Айбека «Навалі», дзе створаны вобраз вялікага узбекскага пэра і мысліцеля XV стагоддзя. У рамане народ і яго лас выступаюць адной з рухавіц сіл сюжэта, выразаючы гучныя матывы барацьбы за незалежнасць і свабоду, за чалавечыя правы і шчасце. Раман «Навалі» ўдзельнічае ў Дзяржаўнай прэміі, перакладзены на дзевяці моў, у тым ліку на польскую, чэшскую, уйгурскую і французскую.

У гэты ж год з'яўляюцца пэсы пра Мухамеда, Таробі, Улугбека і іншых народных герояў. Узбекская літаратура перыяду Вялікай Айчыннай вайны сваімі лепшымі творамі выхоўвала савецкі народ у духу патрыятызму і ўнесла дастойны ўклад у справу перамогі над фашызмам.

Усе гэта — вынік нястомнага клопату партыі аб уздыме народнай гаспадаркі рэспублікі, пэдагагічнай і творчай ініцыятывы і актыўнасці працоўнай кішлянкі і горада. Усе гэта гаворыць аб тым, які магутны і невычэрпны дух нашага народа, які бяспечна багаты наш чалавек і аялізнасць яго магчымасці.

Вялікае ў жыцці нарадзівае вялікае ў мастацтве. Гэта можа ілюстравана паўстагоддзёй гісторыяй узбекскай савецкай літаратуры.

Узбекская савецкая літаратура — дзецішка Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Яна нарадзілася на франтах грамадзянскай вайны разам з рэвалюцыйнымі лозунгамі, баявымі маршамі і чырвонай Арміяй. Камандаванне Туркестанскага фронту (камандуючым быў М. В. Фрунзе, намеснікам палітдэлегацыі Д. А. Фурманав) даручае Хамзе арганізаваць «Перасоўную драматычную трупку» — будучае ядро першага узбекскага савецкага тэатра. Гэтая трупка абслугоўвала Байцую Чырваной Арміяй і працоўных Сярэдняй Азіі. Для яе Хамза напісаў рад рэвалюцыйных пэсень і п'ес.

Сярод гэтых твораў асабліва вызначыцца драма «Бай і Батрак». У ёй Хамза пераканана паказвае рост самавыяжджэння узбекскіх працоўных, тыповым прадстаўніком якіх з'яўляецца галоўны герой твора Гафур.

Заслугі Хамзы Хакім-зада Нізізі ў будаўніцтве сацыялістычнай культуры былі высока ацэнены ўзбекскім народам і ўрадам Узбекістана. У 1926 годзе яму першаму было прысвоена ганаровае званне народнага пісьменніка рэспублікі.

Традыцыя народнага пісьменніка Узбекістана Хамзы Хакім-зада Нізізі атрымала сваё далейшае развіццё ў творчасці яго палпніцкай і вучняў. Так, з рэвалюцыйнымі вершамі Хамзы Хакім-зада Нізізі сучасны марш другога буйнога мастака — Садрыдзіна Аліні (1878—1954).

У развіцці узбекскай мастацкай прозы вялікае заслуга таленавітага пісьменніка Абдулы Кадрыя (1894—1939) — аўтара першых узбекскіх гістарычных раману «Мінулыя гады» і «Скарпіні з алтару».

У сярэдзіне дваццятых гадоў у літаратуру прыйшла вялікая група моладзі, якая потым стала асноўнай катэгорыяй нашай літаратуры — Айбек, Гафарав, Уйгун, Міртамір, Абдула Кахар, Сабір Абдула, Цяпер ужо нябожчыкі Гафур Гулям, Айдын, Хамід Алімджан, Максуд Шэйх-зада, Хусайн Шамс, Сатаі Хусайн і іншыя. Пяру паэтаў гэтага пакалення належыць лепшыя вершы і пэсы, якія адлюстравваюць сацыялістычную рэчаіснасць. Яны развілі далей узбекскую прозу, стваралі добрыя апавяданні і нарысы, апавесці і раманы. Буйнейшым дасягненнем даваеннай узбекскай прозы з'яўляецца раман народнага пісьменніка Узбекістана Айбека «Сячынныя кроў», прысвечаны адлюстраванню народнага руху напярэдадні Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Гэты раман вытрымаў некалькі выданняў на ўзбекскай, рускай і іншых мовах народаў СССР, на многіх замежных мовах.

Пасляваенны перыяд характарызуе вялікім уздымам узбекскай культуры, літаратуры і мастацтва. У гэты час у літаратуру прыйшло новае пакаленне, якое актыўна ўключылася ў барацьбу за павышэнне мастацкага майстэрства, за далейшае збліжэнне літаратуры з рэчаіснасцю, за ідэінасць і праяўнасць, за канкрэтнасць і прадметнасць, супраць абстрактнасці і трафарату, дэкарацыйнасці і рыторыкі — недахопаў, якія мелі месца ў творчасці некаторых узбекскіх пісьменнікаў.

Узбекскія пісьменнікі горада адгукнуліся на званне партыі быць бліжэй да жывога і інтарэснага народа, галоўную ўвагу аддаваць праблемам сучаснасці. Дух сучаснасці стаў пераважаць ва ўсіх жанрах літаратуры. Глыбока і ўсебакова распрацаваныя тэматыка, звязаная са штодзёнай барацьбой савецкага чалавека за лабудову камуністычнага грамадства. Дзе ліку такіх твораў адзначаюцца цыклі вершаў Г. Гуляма аб Камуністычнай партыі, вершы Зульфія са зборніка «Людзі», блізка сэрцу майму», Аскада Мухтарав са зборніка «Дзякуй, родная», рад вершаў М. Бабаева, Шукра, Шукрула, Мірмухсін, Турбаба Тулы, Рамза Бабаджан, Х. Гуляма, С. Зуінувай і іншых.

Заслужанай ацэнка сямнаццаці узбекскай паэзіі было прысвоена званне народнага пэра Улугу-ну, Сабіру Абдулу, Зульфію.

Тама сучаснасці ўдзела распрацаваныя ў нарысах Р. Файзі, Х. Назыра, С. Анварбаева, у аповесцях С. Ахмада, С. Зуінувай, Мірмухсін.

Чым больш мажучае узбекская літаратура, тым глыбей яна асэнсоўвае гістарычны шлях народа і тым больш з'яўляецца буйным злучэннем «папной», якія ўзнікаюць новыя пласты жыцця. Гэтым тлумачыцца той факт, што сёння ў узбекскай літаратуры вядучае месца займае вялікая проза. Дастаткова скажаць, што за апошнія восем-дзевяць гадоў у нас з'явілася столькі раману і аповесцей, колькі не было за ўсё перыядзі дзесяцігоддзі.

Есць глыбокі сэнс у тым, што тэма Вялікай Айчыннай вайны заняла па праву адно з цэнтральных месцаў ва ўсёй савецкай літаратуры. Да яе ўсё часцей і ўсё больш пераходзіць творчасць пісьменнікаў Узбекістана і Кара-Калпакі.

Вялікі важны асаблівасцю узбекскай літаратуры, якая найбольш выразна праявілася ў апошнія гады, з'яўляецца яе выключна вялікі тэматычны дыяпазон. Раней нашы пісьменнікі рэдка разказвалі не толькі пра жыццё народаў далёкіх зарубажных краін, але і пра суседзі з намі братняй савецкай рэспублікі. Апроч усяго іншага, гэта тлумачыцца тым, што мы мала мелі сувязей адзіна з адным. Цяпер жа ў сувязі з пашырэннем кантактаў з прагрэсіўнымі дзяржавамі зарубажных краін і ўзмацненнем літаратурных сувязей унутры нашай краіны адбываецца змяняльны працэс сваясаблівых мастацкага адкрыцця ўсё новых і новых дэлегатываў.

Найбольш поўна раскрываецца наватарскі характар узбекскай савецкай літаратуры як літаратуры сацыялістычнага рэалізму ў жанрах раману і аповесці. Імяна тут мы знаходзім найбольш выразна намайяваныя вобразы нашых сучаснікаў, будаўнікоў камуністычнага грамадства.

Рысы новага чалавека — нашага сучасніка — вельмі добра ўасоблены ў вобразах станоўчых герояў твораў Ш. Рахідава, Усломбеява, з якой верай у народ, у перамогу светлых ідэй камунізму ўступае ў барацьбу з носьбітамі старых паняццяў Айыыз — гераіна раману «Мацней за бурю». У новым рамане — «Магутны хвалі» — пісьменнік пайшоў яшчэ далей у распрацоўцы вобраза камуніста, вобраза будаўніцка і барацьбіта. Тут неабходна перш за ўсё назваць сакратара абкома, старога бальшавіка ленінскай партыі.

У сваёй аповесці «Птушка-невялічка», якая з'явілася яшчэ ў 1959 годзе, Абдула Кахар узнімае вялікі грамадскія праблемы, якія маюць вялікае значэнне і для нашай сямнаццаці рэчаіснасці. Гэтыя праблемы можна было паставіць і вырашыць з такой вастрэйшай толькі ў новых умовах, створаных у нашай краіне пасля XX з'езду партыі.

Старэйшым сакратаром партыінай арганізацыі класа «Бустон», гераіна аповесці Саіда перш за ўсё змагаецца супраць працы феадална-байскіх адносін да жанчыны. Яна атрымлівае няўдачную перамогу над старэйшым класам Каландаравым, які ўзасобіў у сабе характэрныя рысы кіраўніцкага старога тыпу. Саіда імкнецца стварыць умовы для праяўлення шчырага народнай ініцыятывы. Адлюстраванне дзейнасці Саіды ў непапулярнай сувязі з жыццём народа, праўдзівы паказ паўнагоддзі для народнай ініцыятывы і складваюць галоўную вартасць гэтай аповесці.

Айыыз Ш. Рахідава і Саіда А. Кахара стелі тыповымі вобразамі узбек, працоўнай сельскай гаспадаркі.

Цікава вырашаецца праблема станоўчага героя ў творах А. Мухтара. Галоўны герой новага аповесці «Час у майм лёсе» Ахмеджан — аднаго год распулікі. Ён актыўна ўдзельнічае пэсэй саёго часу і гэта сядзеінасць яго характэрна.

У перададзены 50-годдзі Вялікага Кастрычніка мы з цэлым паўшчым успамінаем імямі пісьменнікаў, якія напісалі творы аб гераічнай барацьбе нашага народа за Савецкі, за справу партыі Леніна, намалевалі вобразы мужных барацьбітоў, салдат рэвалюцыі, будаўнікоў новага свету. Да такога роду кніг адносіцца раман А. Мухтара «Сёстры», які адлюстраввае пэсэй 20-х гадоў. Узбекскія працоўныя змагаюцца за перамогу сацыялістычнага ладу ў прамысловасці і сельскай гаспадарцы. Аўтар добра перадаў дух эпохі.

Юсуфджан ХАМДАМ

БУКЕТ

Непрыкметным быў букет — Шматкалерны доручак пэраў. Калі ён не саргаты ён след Цепляной прыгатыльных слоў.

Мы здзяйсняем баёчыю запавет: Сустрэкаючы верныя сіброў, Дорым ім палымыя букет Самых шчырых і добрых слоў.

Вам — букеты з гасцінных рук.

Вам — расчмыненых сарцаў стук. І ласкавыя харошых слоў — Надзвычайных братэрскіх паслоў.

Неабдымная наша зямля — Не ахопіш паглядом ураг. Ды ўрачыста Кураты Крамля Празіліці цптер І ў нас.

У спраўданае дружбы імяшо.

Ні аддэгласцей, ні перашкод. Сузвонне праўды сама Зыгвала з народам народ.

Акрыліла працоўных людзей, Што ўзімаюць агонь кумачы. Слова мудрацы Ільчы — Сонца спраўданах дум І надзей.

Добра ведае цэлы свет: Наш братэрскі саюз — навекі.

Беларус шчыра скажа: «Прывет!»

«Ассалам!» — адкама узбек.

Пераклад з узбекскай Паўлюс МАКАЛБ.

Эдзі АГНЯЦВЕТ

У НАШЫХ СЭРЦАХ

Добры дзень, мае дарагія Узбекскія сіброў-таварышы! Я вельмі рада сустрэчы з вамі на беларускай зямлі.

Пішу гэтыя радкі і думаю — як, якімі словамі сказаць пра нашу дружбу, аздавацію Выпрабаванымі мінулай вайны.

У цяжкія ваенныя часы я сустрэла на вашай зямлі добрых, шчырых людзей, з якімі пасябравала назаўсёды.

Слаўная сіброўца, тонкая душой чалавек, выдатная паэтка Зульфія, яе муж і друг, паэт ярынага таленту, дачасна загінуўшы Хамід Алімджан, Гафур Гулям, Айбек, Каміль Ішан, Абдула Кахар, Уйгун, Зінат Фатхуллін, Хамід Гулям, Ібат Сулатаў. Я ўдзячна ім за тое, што сустрэла гэтых людзей на сваім шляху.

Успамінаюцца жывыя 1941 года. Дзяжы і тужыла было на душы ад перажыванняў за родную, зывоўную французскай захопнікамі Беларусі...

У спякотны дзень, выступаючы на ташкенітым вакзале перад байцамі, якія адраўляліся на фронт, я сустрэла Гафура Гуляма. Ён сустрэкаў апазіцыю з аўтарытарнымі дзеячамі з вяртанымі выхадзілі маленкія, шчыра дзень: беларусы, украінцы, масквічы. Не было чуваць ні смеху, ні бесклапотных дзіцячых размоў. Вайна зрабіла дзіцяці дарослым. Сарца сіткалася ад болю. Гафур Гулям плакаў...

Неўзабаве з'явіўся яго палымны, непаўторны па сваёй сіле верш «Ты не сцірата».

Вядома, мне не ўсё ўдалося перадаць у перакладзе яго на беларускую мову. Але не перакласці яго не маглі (у друку

ШМАТФАРБНАЕ І САМАБЫТНАЕ

музыканты прысвядзілі яму сваё жыццё. Са старэйшага пакалення — гэта лейтэнант В. Успенскі і А. Рамановская, з сярэдняга — масквічы А. Калодубен, Г. Мушала, В. Меіен. Рэвалюцыйнае узбекскае музыкі, стварыўшы асаблівую не фальклорных скарбаў сядзеінасці таілі выдатныя савецкія кампазітары, як Р. Гафар, які стварыў разам з Т. Сідзіковым першы узбекскі опера «Лейлі і Меджуні» і «Гольсара», М. Штайнберг, які палкаў у аснову сваёй «Сімфоніі-распеды» — нацыянальны узбекскі фальклор. Вядома за менамі Узбекістана дадому фартэіліны канцэрт і балеты Г. Мушала («Балерына» і «Турэфыя Дын»), опера «Мугубен» А. Калодубскага, яго аркестраваныя творы, намерыны творы В. Меіена і В. Пяні, і скарбаў Савецкай улады ва Узбекістане сфармавалася самабытная нацыянальная кампазітарская школа. Папулярызацыі ў рэспубліцы пэсней М. Лябіева, С. Мухамедава, Д. Закірава, Х. Ісмамава, Х. Рахімава. З поспехам дзюць у оперным тэатры імя Навалі дамычная опера С. Юдавова «Хітрыя Майсара», оперы М. Ашрафі «Буран», «Вялікі навалі», «Далітарам», «Сэрца паэта». Майстэрствам адначасна рамансы і хоры а казала М. Бурханова, аркестраваны творы І. Акбарова, асаблівая яго сімфанічная паэма даячкі паэты-рэвалюцыянера «Хамзы».

За гады Савецкай улады ва Узбекістане сфармавалася самабытная нацыянальная кампазітарская школа. Папулярызацыі ў рэспубліцы пэсней М. Лябіева, С. Мухамедава, Д. Закірава, Х. Ісмамава, Х. Рахімава. З поспехам дзюць у оперным тэатры імя Навалі дамычная опера С. Юдавова «Хітрыя Майсара», оперы М. Ашрафі «Буран», «Вялікі навалі», «Далітарам», «Сэрца паэта». Майстэрствам адначасна рамансы і хоры а казала М. Бурханова, аркестраваны творы І. Акбарова, асаблівая яго сімфанічная паэма даячкі паэты-рэвалюцыянера «Хамзы».

Кампазітары Узбекістана даўно прыйшлі ў ступень гэтага даячкі паэты-рэвалюцыянера «Хамзы», «Інкрустаныя» імі аўтарскай музычнай тэмамі. Ва Узбекістане народнае мастацтва раней не ведала шматфарбнага. У рамках традыцыйнай класічнай гармоніі не ўкладваўся ўз-

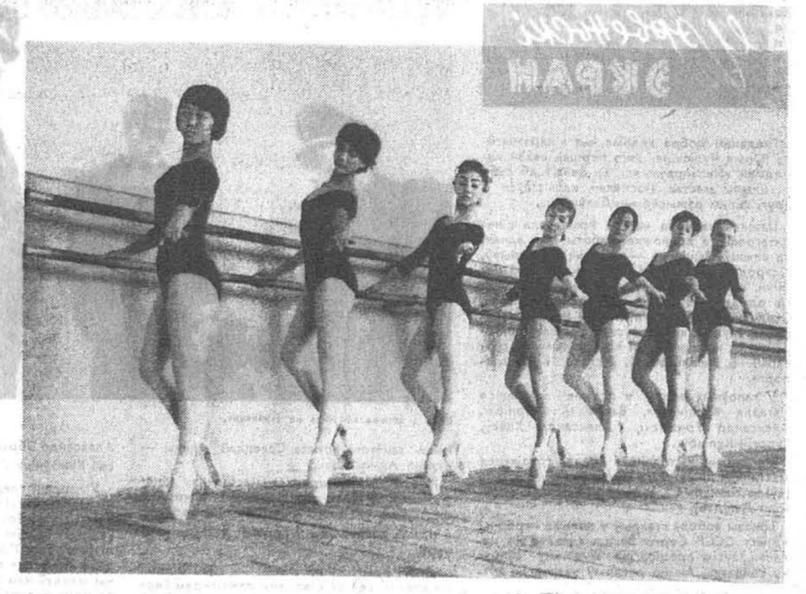
бекскі месас. Цяпер жа мы гаворым пра гармонію ў кампазітарскай нацыянальнай музыцы, гармонію, якая адлюстраввае асаблівасці народнай даячкі сістэмы. У рэспубліцы стварыліся даследаванні, якія разлічваюць даць пытанні выкарыстання народных інструментальных тэмбраў у сімфанічным аркестры.

Лепшыя дасягненні Узбекскага мастацтва атрымалі прызнанне не толькі ў нашай краіне. Шырока вядомыя такія Узбекскія майстры сіцы, як Аб-рар Хідаятаў, які стварыў непаўторны вобраз Аталы, Галія Імайлава і Бернара Карыева, якія стаяць у адным радзе з буйнейшымі артыстамі савецкага балета. У рэпертуары чароўнай сіцы Саадат Габулавай не толькі нацыянальна, але і класічныя партыі рускай і захаднеўрапейскай оперы.

Рысамі сталіся, ірскія самабытныя адначасна творчае аблічча хараграфічнага ансамбля «Бакор», якім кіруе выдатны майстар хараграфічнага танца Мухамар Тургунбаева. У значнай ступені гэта рысы класічнай і Узбекскай оперы і Узбекскай інструментальнай музыцы.

Дамітрый Шастаковіч у артыкуле «Нас утліце партыя» пэсэй: «Мы павіны па-новаму вызначыць шляхі нацыянальнай музычнай культуры, падтрымаць тое, што і ё збліжэе». Малавучым і сваёсаблівым прадстае перад намі мастацтва Савецкага Узбекістана. Яно не толькі цікавае, але і блізкае нам — як адна з пэсэй паўнаводнага патоку мастацтва нашай шматнацыянальнай сацыялістычнай Радзімы.

Ніна ЮДЗЕНІЧ.

250 юнакоў і дзючат навукаючае майстэрства класічнага і народнага танца ва Узбекскім хараграфічным вучылішчы. На задку: заняткі ў V класе аддзялення класічнага танца. Фота В. КАЖЭНІКАВА (УСТАТ).

Аўторак, 30 мая 1967 года.

